

YOGYAKARTA ALAPELVEK

ALAPELVEK A NEMZETKÖZI EMBERI JOGI
SZABÁLYOK ALKALMAZÁSÁRÓL A SZEXUÁLIS
IRÁNYULTSÁGGAL ÉS NEMI IDENTITÁSSAL
KAPCSOLATBAN

YOGYAKARTA ALAPELVEK

Alapelvek a nemzetközi emberi jogi szabályok alkalmazásáról a szexuális irányultsággal és nemi identitással kapcsolatban

A magyar fordítás a 2007 márciusában közzétett hivatalos angol változat alapján készült.

A fordítás elkészítésében közreműködtek:
Béres-Deák Rita, Dombos Tamás, Gergely Vera, Dr. Mészáros György,
dr. Polgári Eszter, Sándor Bea, Dr. Takács Judit

A dokumentum magyar fordítását a Külügyminisztérium ellenőrizte.

Kiadja a Háttér Társaság a Melegekért, 2010. november

A kiadvány a Háttér Társaság a Melegekért „Az LGBT emberek esélyegyenlőségének horizontális politikává tétele” c. projektje keretében készült, amely az EGT/Norvég Finanszírozási Mechanizmus Civil Támogatási Alapjának, valamint az Ökotárs Alapítvány, az Autonómia Alapítvány, a Demokratikus Jogok Fejlesztéséért Alapítvány és a Kárpátok Alapítvány – a magyarországi lebonyolító alapítványok – támogatásával valósult meg.

TARTALOMJEGYZÉK

	Előszó a magyar kiadáshoz	6
	Bevezetés a Yogyakarta alapelvekhez	8
	Preambulum	10
1. ALAPELV	Az emberi jogok egyetemes élvezetéhez való jog	12
2. ALAPELV	Az egyenlőséghez és a hátrányos megkülönböztetéstől való mentességhez való jog	12
3. ALAPELV	A jogalanyisághoz való jog	13
4. ALAPELV	Az élethez való jog	14
5. ALAPELV	A személyes biztonsághoz való jog	15
6. ALAPELV	A magánélethez való jog	16
7. ALAPELV	Az önkényes fogvatartástól való mentességhez való jog	17
8. ALAPELV	A tisztességes tárgyaláshoz való jog	17
9. ALAPELV	A fogvatartás alatti emberi bánásmódhoz való jog	18
10. ALAPELV	A kínzástól, a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódtól vagy büntetéstől való mentességhez való jog	19
11. ALAPELV	A kizsákmányolás valamennyi formájától és az emberkereskedelemtől való mentességhez való jog	20
12. ALAPELV	A munkához való jog	20
13. ALAPELV	A társadalombiztosításhoz és egyéb szociális ellátásokhoz való jog	21
14. ALAPELV	A megfelelő életszínvonalhoz való jog	21
15. ALAPELV	A megfelelő lakhatáshoz való jog	22
16. ALAPELV	Az oktatáshoz való jog	23
17. ALAPELV	Az elérhető legmagasabb szintű egészséghez való jog	24
18. ALAPELV	Az orvosi visszaélésektől való védelem	25
19. ALAPELV	A véleményalkotás és véleménynyilvánítás szabadságához való jog	26
20. ALAPELV	A békés gyülekezéshez és egyesüléshez való jog	27
21. ALAPELV	A gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadsághoz való jog	28
22. ALAPELV	A szabad mozgáshoz való jog	28
23. ALAPELV	A menedékjog	28
24. ALAPELV	A családalapításhoz való jog	29
25. ALAPELV	A közéletben való részvételhez való jog	30
26. ALAPELV	A kulturális életben való részvételhez való jog	31
27. ALAPELV	Az emberi jogok hirdetéséhez való jog	31
28. ALAPELV	A hatékony jogorvoslathoz és jóvátételhez való jog	32
29. ALAPELV	Felelősségre vonhatóság	33
	További ajánlások	34
	A Yogyakarta alapelvek aláírói	36

ELŐSZÓ A MAGYAR KIADÁSHOZ

DR. KÁLLAI ERNŐ, A NEMZETI ÉS ETNIKAI KISEBBSÉGI JOGOK ORSZÁGGYÜLÉSI BIZTOSÁNAK AJÁNLÁSA

Meggyőződésem, hogy egy befogadó, az emberi méltóság tiszteletén alapuló társadalomban az egyik kisebbségi csoport jogaiért való kiállás egyben valamennyi kisebbségi, hátrányos helyzetű csoport jogaiért való kiállást is jelenti. Ezért vállaltam, hogy megírom e sorokat, bár ombudsmanként a nemzeti és etnikai kisebbségi közösségek jogainak védelme a feladatam.

Az egyetemes emberi jogok ugyanis – lényegükből adódóan – különbségtétel nélkül illetnek meg valamennyi embert, bőrszíntől, életkortól, nemtől, egészségi állapottól vagy akár szexuális irányultságtól függetlenül. Magyarország jogállam, ahol nem hagyhatók figyelmen kívül a nemzetközileg elismert jogelvek, az ENSZ, az Európa Tanács és az Európai Unió keretében elfogadott emberi jogi egyezmények és ajánlások, valamint az Emberi Jogok Európai Bírósága és az Európai Bíróság esetjoga.

Az egyenlő méltóság, az egyenlő méltóságú személyként való kezelés joga az egyik legfontosabb alapjogként meghatározó jelentőséggel bír. A méltóság joga soha nem lehet relatív, az egyenlőség eszméje nem rendelhető alá semmilyen egyéb megfontolásnak. Minden kisebbségi csoport közös vonása, hogy szabadon, egyenlőségben akar élni, úgy, hogy mássága miatt ne kerüljön hátrányba. Remélem, hogy ezen alapelvek minél szélesebb érvényesülése a jövőben lehetőséget biztosít majd ennek maradéktalan megvalósulásához.

E gondolatok jegyében kívánom, hogy az Olvasó e dokumentumot olvasva fedezze (újra) fel mindazon alapvető jogok értékét és fontosságát, amelyek mindenkit megilletnek.

Dr. Kállai Ernő
a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok
országgyűlési biztosa

DR. FARKAS LILLA, AZ EGYENLŐ BÁNÁSMÓD TANÁCSADÓ TESTÜLET ELNÖKÉNEK AJÁNLÁSA

Az elmúlt másfél évtized során Magyarországon kiépültek a szexuális irányultság és nemi identitás szerinti hátrányos megkülönböztetés elleni védelem jogi és intézményi feltételei. Az Alkotmánybíróság több határozatában is kimondta, a szexuális irányultság szerinti hátrányos megkülönböztetés az Alkotmány 70/A. §-a által tiltott egyéb helyzet szerinti diszkrimináció. Az egyenlő bánásmódról szóló törvény széles körben tiltja a szexuális irányultság és nemi identitás szerinti hátrányos megkülönböztetést és zaklatást; az áldozatok a bíróságok mellett az Egyenlő Bánásmód Hatósághoz is fordulhatnak.

A jogi és intézményi garanciák ellenére az előítéletek, a hátrányos megkülönböztetés és zaklatás a magyarországi leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) emberek mindennapos tapasztalata. A társadalom jelentős része még ma is betegségiént tekint a homoszexualitásra, és elfogadhatónak, sőt üdvözlendőnek tartja az LMBT emberek társadalmi kirekesztését. Az érintettek többsége a megaláztatástól való félelem miatt inkább a rejtőzködést választja.

Bízom benne, hogy e fontos nemzetközi dokumentum magyar nyelvű fordítása révén sokak számára érthetővé válik, miért nem beszélhetünk az emberi jogok maradéktalan érvényesüléséről, amíg embertársaink egy része bujkálva, félelemben élve kénytelen életét élni. A dokumentum ajánlásai ugyanakkor hasznos támpontot nyújthatnak állami szervek és politikai döntéshozók számára, hogy milyen lépések révén mozdítható elő a szexuális kisebbségek esélyegyenlősége.

dr. Farkas Lilla
az Egyenlő Bánásmód Tanácsadó Testület elnöke

BEVEZETÉS A YOGYAKARTA ALAPELVEKHEZ

Minden ember szabadnak születik, egyenlő méltósággal és jogokkal. Minden emberi jog egyetemes, egymástól kölcsönösen függő és egymással kölcsönös kapcsolatban álló. A szexuális irányultság¹ és a nemi identitás² minden ember méltóságának és emberi mivoltának szerves része, és nem képezheti hátrányos megkülönböztetés vagy bántalmazás alapját.

Számos előrelépés történt annak érdekében, hogy szexuális irányultságától és nemi identitásától függetlenül valamennyi embernek ugyanúgy része legyen a minden embert megillető méltóságban és tiszteletben. Számos országban ma már olyan törvények vagy alkotmány van, amelyek a nemre, szexuális irányultságra vagy nemi identitásra való tekintet nélkül biztosítják az egyenlőséget és a hátrányos megkülönböztetéstől való mentességet.

Ennek ellenére az embereket vélt vagy valós szexuális irányultságuk vagy nemi identitásuk miatt érő jogsértések a világot átfogó, megszilárdult rendszerré állnak össze, és ez komoly aggodalomra ad okot. Ilyen jogsértések a bírósági eljárás nélküli kivégzések, a kínzás és a bántalmazás, a szexuális zaklatás és a nemi erőszak, a magánélet megsértése, a jogtalan fogvatartás, a munkalehetőségek és az oktatás megtagadása, és további súlyos hátrányos megkülönböztetések az emberi jogok más területén. Ezen jogsértések gyakran együtt fordulnak elő az erőszak, a gyűlölet, a hátrányos megkülönböztetés és a kirekesztés más formáival, például a faj, kor, vallás, fogyatékoság, vagy gazdasági, társadalmi vagy egyéb helyzet szerinti megkülönböztetéssel.

Számos ország nemi és szexuális irányultságra vonatkozó normákat kényszerít lakosaira a szokások, a jog vagy erőszak útján, és korlátozni próbálja az egyének párkapcsolatait és önazonosságát. A szexualitás korlátozása továbbra is a nemi alapú erőszak és a nemek közti egyenlőtlenség egyik hajtómotorja.

A nemzetközi szervezetek hatalmas lépéseket tettek a nemek közti egyenlőség és a társadalomban, a közösségekben és a családban tapasztalható erőszak elleni védelem terén. Ezen felül az ENSZ központi emberi jogi mechanizmusai megerősítették az államok arra vonatkozó köteletségét, hogy mindenki számára biztosítsák a szexuális irányultság vagy nemi identitás alapján történő hátrányos megkülönböztetés elleni védelmet. Az emberi jogok szexuális irányultság vagy nemi identitás alapján történő megsértése azonban nemzetközi szinten eddig csak szórványos és következetlen reakciókat váltott ki.

-
- 1) A szexuális irányultság alatt az egyén azon képességét értjük, hogy azonos nemű vagy más nemű vagy bármely nemű személyek iránt mély érzelmi és szexuális vonalmat érezni, illetve velük intim és szexuális kapcsolatot kialakítani.
 - 2) A nemi identitás alatt minden ember mélyen és egyedi módon megélt társadalmi nemét értjük, amely megegyezhet a személynek születéskor tulajdonított biológiai nemmel vagy eltérhet attól, és amelybe beletartozik az egyén személyes testérzete (amelyhez kapcsolódhat a testi megjelenés vagy működés saját szándékból történő megváltoztatása orvosi, műtéti vagy egyéb úton) és a társadalmi nem egyéb kifejezési eszközei, mint például az öltözködés, a beszédstílus vagy a gesztusok.

Ahhoz, hogy e hiányosságokat orvosoljuk, szükség van rá, hogy az átfogó nemzetközi emberi jogi rendszert következetesen értelmezzük, és azt a szexuális irányultság és nemi identitás kérdésére is alkalmazzuk. Létfonosságú, hogy számba vegyünk a jelenleg érvényes emberi jogi szabályok alapján az államok kötelezettségeit; hogy az egyenlőség és a hátrányos megkülönböztetéstől való mentesség jegyében támogassuk és védjük minden ember valamennyi emberi jogát.

A Jogászok Nemzetközi Bizottsága (International Commission of Jurists) és a Nemzetközi Emberi Jogi Szolgálat (International Service for Human Rights) vállalkozott rá, hogy az emberi jogi szervezetek koalíciójának képviselőjében kidolgozzon egy sor nemzetközi jogi alapelvet, amelyek a nemzetközi jogot alkalmazzák az emberi jogok szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló megsértésének esetére, hogy ezáltal összehangolják és egyértelműbbé tegyék az egyes államok emberi jogi kötelezettségeit.

Ezen Alapelvek felvázolását, kidolgozását, megvitatását, majd finomítását egy neves emberi jogi szakértőkből álló csoport végezte. Az Indonéziában található Yogyakartai Gadjah Mada Egyetemen 2006. november 6. és 9. között megtartott szakértői tanácskozáson 25 ország 29 különböző hátterű, az emberi jogok különböző területein tapasztalattal rendelkező, elismert szakértője vett részt. A tanácskozás után a résztvevők egyhangúlag elfogadták a *Yogyakarta alapelvek a nemzetközi emberi jogi szabályok alkalmazásáról a szexuális irányultsággal és nemi identitással kapcsolatban* c. dokumentumot.

A tanácskozás jelentésteveje Michael O'Flaherty professzor volt, aki jelentős mértékben járult hozzá a Yogyakarta alapelvek megszövegezéséhez és átdolgozásához. Elkötelezettsége és fáradhatatlan munkája nélkül a folyamat aligha vezetett volna sikerre.

A Yogyakarta alapelvek az emberi jogi szabályoknak és azok szexuális irányultsággal és nemi identitással kapcsolatos alkalmazásának széles körét érintik. Az Alapelvek megerősítik, hogy minden államnak alapvető kötelessége az emberi jogok biztosítása. Minden alapelvet az államok számára megfogalmazott részletes ajánlások követnek. A szakértők azonban azt is hangsúlyozzák, hogy nem csak az államok felelőssége az emberi jogok támogatása és védelme. Ezért további ajánlásokat fogalmaznak meg más szervek számára is, mint például az ENSZ emberi jogi intézményei, az egyes országok emberi jogi intézményei, a média, a civil szervezetek és a donorszervezetek.

A szakértők egyetértenek abban, hogy a Yogyakarta alapelvek a szexuális irányultságra és nemi identitásra vonatkozó nemzetközi emberi jogi szabályok jelenlegi állapotát tükrözik. Elismerik azonban azt is, hogy az államoknak az emberi jogi szabályok fejlődése miatt a későbbiek során további kötelezettségeknek kell majd eleget tenniük.

A Yogyakarta alapelvek megerősítik a kötelező érvényű nemzetközi jogi normákat, amelyeknek minden államnak meg kell felelnie. Új jövőt ígérnek, amelyben minden születésétől fogva szabad, egyenlő méltósággal és jogokkal bíró ember élvezheti ezen értékes veleszületett jogait.

Sonia Onufer Corrêa
elnök

Vitit Muntarbhorn
elnök

MI, A NEMZETKÖZI EMBERI JOG, VALAMINT A SZEXUÁLIS IRÁNYULTSÁG ÉS NEMI IDENTITÁS TÉMÁJÁNAK NEMZETKÖZI SZAKÉRTŐIBŐL ÁLLÓ CSOPORT:

PREAMBULUM

FELIDÉZVE, hogy minden ember szabadnak születik, egyenlő méltósággal és jogokkal, és mindenkit megillet emberi jogainak tiszteletben tartása fajra, bőrszínre, nemre, nyelvre, vallásra, politikai vagy egyéb meggyőződésre, nemzeti vagy egyéb származásra, vagyoni rangra vagy bármely egyéb helyzetre való tekintet nélkül;

FELHÁBORODVA azon, hogy a világ valamennyi táján emberek erőszakot, zaklatást, hátrányos megkülönböztetést, kirekesztést, megbélyegzést és előítéleteket kénytelenek elszenvedni szexuális irányultságuk vagy nemi identitásuk miatt, és ehhez gyakran párosul más alapon, például nem, faj, kor, vallás, fogyatékoság, egészségi állapot és vagyoni helyzet alapján történő hátrányos megkülönböztetés; az említett erőszak, zaklatás, hátrányos megkülönböztetés, kirekesztés, megbélyegzés és előítéletek pedig aláássák az ezeket elszenvedő személyek integritását és méltóságát, csökkentik önbecsülésüket és a közösséghez való tartozásuk érzését, és sokakat arra indítanak, hogy identitásukat elrejtse vagy elfojtsák és rettegésben, rejtőzködve éljenek;

TUDATÁBAN annak, hogy történetileg az embereket az ilyen jogsértések vélt vagy valós lesbikusságuk, melegségük vagy biszexualitásuk miatt érték, vagyis azért, mert azonos nemű személlyel léptek közös beleegyezésen alapuló szexuális kapcsolatra, illetve vélt vagy valós transzszexualitásuk, transzszexuális vagy interszexualitásuk miatt, vagy azért, mert az adott társadalomban szexuális irányultság vagy nemi identitás alapján beazonosított társadalmi csoportokhoz tartoztak;

ÚGY ÉRTELMEZVE, hogy a „szexuális irányultság” az egyén azon képessége, hogy más nemű vagy azonos nemű vagy bármely nemű személyek iránt képes mély érzelmi és szexuális vonzalmat érezni, és velük intim és szexuális kapcsolatot kialakítani;

ÚGY ÉRTELMEZVE, hogy a „nemi identitás” minden ember mélyen és egyedi módon megélt társadalmi neme, amely megegyezhet a személynek születéskor tulajdonított biológiai nemi nemmel vagy eltérhet attól, és amelybe beletartozik az egyén személyes testérzete (amelyhez kapcsolódhat a testi megjelenés vagy működés saját szándékból történő megváltoztatása orvosi, műtéti vagy egyéb úton) és a társadalmi nem egyéb kifejezési eszközei, mint például az öltözködés, a beszédstílus vagy a gesztusok;

SZEM ELŐTT TARTVA, hogy a nemzetközi emberi jog értelmében minden embert – szexuális irányultságra vagy nemi identitásra való tekintet nélkül – megillet az emberi jogok teljes köre; hogy a jelenleg meglévő emberi jogok alkalmazásánál figyelembe kell venni a különböző szexuális irányultságú és nemi identitású emberek különleges helyzetét és tapasztalatait; és hogy gyermekek érintettsége esetén a gyermek érdekét kell első helyre tenni, és annak a gyermeknek, aki már képes önálló véleményalkotásra, jogában áll véleményét szabadon kifejezni, és ezen véleményt a gyermek korának és érettségének tekintetbe vételével megfelelően figyelembe kell venni;

MEGÁLLAPÍTVA, hogy a nemzetközi emberi jogi szabályok teljes mértékben tiltják a hátrányos megkülönböztetést az emberi jogok teljes körének gyakorlására vonatkozóan, beleértve a polgári, kulturális, gazdasági, politikai és szociális jogokat; hogy a szexuális jogok, a szexuális irányultság és a nemi identitás tisztelete alapvető fontosságú a nők és férfiak egyenjogúsága szempontjából, és az államoknak lépéseket kell tenniük az olyan előítéletek és szokások felszámolására, amelyek valamelyik nem felsőbbrendűségének vagy alsóbbrendűségének elképzelésén, illetve sztereotip férfi és női szerepeken alapsznak; továbbá megállapítva, hogy a nemzetközi közösség elismeri az egyének azon jogát, hogy szabadon és felelősen, kényszerítéstől, hátrányos megkülönböztetéstől és erőszaktól mentesen dönthessenek szexualitásukkal kapcsolatos kérdésekben, beleértve a szexuális és reprodukív egészséget;

FELISMERVE, hogy a nemzetközi emberi jogi szabályok különböző szexuális irányultsággal vagy nemi identitással rendelkező személyekre való alkalmazásának rendszerezett leírása jelentős értéket képvisel;

ELISMERVE, hogy ennek a leírásnak a nemzetközi emberi jogok mindenkori állapotán kell alapulnia, ezért rendszeres felülvizsgálatra szorul, hogy a szabályok fejlődését és azok különböző szexuális irányultsággal vagy nemi identitással rendelkező személyekre való alkalmazását figyelemmel lehessen kísérni különböző időben és különböző országokban, valamint régiókban.

**AZ INDONÉZIAI YOGYAKARTÁBAN 2006.
NOVEMBER 6. ÉS 9. KÖZÖTT MEGTARTOTT
SZAKÉRTŐI TANÁCSKOZÁST KÖVETŐEN
EZENNEL ELFOGADJUK AZ ALÁBBI
ALAPELVEKET:**

1. AZ EMBERI JOGOK EGYETEMES ÉLVEZETÉHEZ VALÓ JOG

ALAPELV

Minden ember szabadnak születik, egyenlő méltósággal és jogokkal. Szexuális irányultságától és nemi identitásától függetlenül minden ember jogosult valamennyi emberi jog korlátozás nélküli élvezetére.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Alkotmányukban vagy egyéb megfelelő törvényeikben lefektetik az emberi jogok egyetemességének, egymástól való kölcsönös függőségének és egymással való kölcsönös kapcsolatának elvét, és biztosítják valamennyi emberi jog egyetemes élvezetének gyakorlati megvalósulását;
- B. Oly módon módosítják törvényeiket, beleértve a büntetőtörvényeket, hogy azok összhangban álljanak valamennyi emberi jog egyetemes élvezetével;
- C. Oktatási és tudatosságnövelő programokat szerveznek annak érdekében, hogy elősegítsék valamennyi emberi jog egyetemes élvezetét szexuális irányultságtól vagy nemi identitástól függetlenül bárki számára;
- D. Pluralista megközelítést alkalmaznak az állami politikák és döntéshozatal során, amely elismeri és támogatja az emberi identitás valamennyi vonatkozásának egymáson alapuló és elválaszthatatlan voltát, beleértve a szexuális irányultságot és a nemi identitást.

2. AZ EGYENLŐSÉGHEZ ÉS A HÁTRÁNYOS MEGKÜLÖNBÖZTETÉSTŐL VALÓ MENTESSÉGHEZ VALÓ JOG

ALAPELV

Mindenkinek joga van szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetés nélkül valamennyi emberi jog élvezetéhez. Mindenkinek joga van a törvény előtti egyenlőséghez, és mindenféle hátrányos megkülönböztetés nélkül jogosult a törvények által nyújtott védelemre függetlenül attól, hogy más emberi jog élvezete sérül-e. A törvénynek tiltania kell bárminemű ilyen hátrányos megkülönböztetést, és mindenki számára biztosítani kell az ilyen hátrányos megkülönböztetéssel szembeni egyenlő és hatékony jogi védelmet.

A szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetés magában foglal minden olyan szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló megkülönböztetést, kirekesztést, korlátozást vagy előnyben részesítést, amely célja vagy hatása szerint megszünteti vagy csökkenti a törvény előtti egyenlőséget, a törvények

által nyújtott egyenlő védelmet vagy az összes emberi jog és alapvető szabadságjog másokkal azonos alapon történő elismerését, élvezetét vagy gyakorlását. A szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetés társulhat – és gyakran társul is – más alapon, például nem, faj, kor, vallás, fogyatékoság, egészségi állapot és gazdasági helyzet alapján történő hátrányos megkülönböztetéssel.

AZ ÁLLAMOK:

- A.** Alkotmányukban vagy egyéb megfelelő törvényeikben lefektetik az egyenlőség és a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalmának elvét; amennyiben ez a fenti dokumentumokban még nem szerepel, azt módosítás vagy értelmezés útján megalósítják; és biztosítják ezen elvek hatékony megvalósulását;
- B.** Eltörlik az olyan büntetőjogi és egyéb jogi szabályozást, amely tiltja a beleegyezési korhatárt betöltött azonos nemű személyek közötti, közös beleegyezésen alapuló szexuális tevékenységet, vagy amely alkalmazható ennek tiltására; és biztosítják, hogy az azonos- és különemű személyek közötti szexuális tevékenységre ugyanaz a beleegyezési korhatár vonatkozzon;
- C.** Megfelelő jogalkotási és egyéb intézkedéseket hoznak a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetés tiltására és megszüntetésére a köz- és a magánszférában egyaránt;
- D.** Megfelelő intézkedéseket tesznek a különböző szexuális irányultsággal vagy nemi identitással rendelkező személyek megfelelő életlehetőségeinek biztosítására, amennyiben ez szükséges ahhoz, hogy e csoportok vagy személyek egyenlő mértékben élvezhessék vagy gyakorolhassák emberi jogaikat. Az ilyen intézkedések nem minősülnek hátrányos megkülönböztetésnek;
- E.** A szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetésre adott valamennyi válaszukban figyelembe veszik, hogy a szóban forgó hátrányos megkülönböztetés milyen módon kapcsolódhat a hátrányos megkülönböztetés egyéb formáihoz;
- F.** Megfelelő lépéseket tesznek, ideértve az oktatási és képzési programokat, az olyan előítéletes vagy diszkriminatív attitűdök vagy viselkedések megszüntetése érdekében, amelyek bármely szexuális irányultság, nemi identitás vagy nemi önkifejezés felsőbbrendűségével vagy alsóbbrendűségével kapcsolatosak.

A JOGALANYISÁGHOZ VALÓ JOG **3.** ALAPELV

Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogalanyiségát bárhol elismerjék. A különböző szexuális irányultsággal vagy nemi identitással rendelkező emberek életük minden területén jogosultak a jogalanyisághoz. Minden

ember személyiségének szerves része az önmaga által meghatározott szexuális irányultsága és nemi identitása, amely egyben az önrendelkezés, a méltóság és a szabadság egyik legalapvetőbb vonatkozása. Senki sem kényszeríthető orvosi beavatkozásra, ideértve a nemi átalakító műtétet, a sterilizációt vagy a hormonkezelést, nemi identitása jogi elismerésének előfeltételeként. Semmilyen családi állapot, ideértve a fennálló házasságot vagy a szülőséget, önmagában nem szolgálhat arra, hogy egy személytől megtagadják nemi identitásának jogi elismerését. Senkire sem gyakorolható nyomás annak érdekében, hogy eltitkolja, elfojtsa vagy megtagadja szexuális irányultságát vagy nemi identitását.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Biztosítják, hogy a polgári ügyekben szexuális irányultságtól vagy nemi identitástól függetlenül mindenkit megillet a cselekvőképesség, hogy e cselekvőképességet gyakorolni is tudják, ideértve az egyenlő jogokat a szerződéskötés, valamint a tulajdon kezelése, birtoklása, megszerzése (beleértve az öröklés útján való megszerzést), irányítása, élvezete és elidegenítése terén;
- B. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést annak érdekében, hogy minden ember saját maga által meghatározott nemi identitása teljes tiszteletet és jogi elismerést kapjon;
- C. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést olyan eljárások biztosítása érdekében, amelyek révén a személy nemét tartalmazó valamennyi államilag kiállított, személyazonosságot igazoló dokumentum, ideértve a születési anyakönyvi kivonatot, az útlevelet, a választói nyilvántartást és egyéb dokumentumokat, a személy saját meghatározása szerinti nemi identitását tartalmazza;
- D. Biztosítják, hogy a fenti eljárások hatékonyan, igazságosan és hátrányos megkülönböztetéstől mentesen működnek, és tiszteletben tartják az érintett személy magánélethez való jogát;
- E. Biztosítják, hogy a személyes iratokba bevezetett változásokat minden olyan helyzetben elismerik, amikor törvényi vagy egyéb előírások megkövetelik a személyek nemek szerinti azonosítását vagy különválasztását;
- F. Olyan célzott programokat működtetnek, amelyek szociális támogatást nyújtanak valamennyi transznemű személy számára a neváltás folyamatában.

4.

ALAPELV

AZ ÉLETHEZ VALÓ JOG

Mindenkinek joga van az élethez. Senki sem fosztható meg életétől önkényesen, ideértve a szexuális irányultságra vagy nemi identitásra történő hivatkozásokat. Senkire sem szabható ki halálbüntetés a beleegyezési korhatárt betöltött személyek közötti, közös beleegyezésen alapuló szexuális tevékenység, illetve szexuális irányultság vagy nemi identitás miatt.

AZ ÁLLAMOK:

- A.** Eltörölnek minden olyan büntetőjogi tényállást, amely célját vagy hatását tekintve tiltja a beleegyezési korhatárt betöltött azonos nemű személyek közös beleegyezésen alapuló szexuális tevékenységét, és e tényállások eltörléséig nem szabnak ki halálbüntetést olyan személyekre, akiket ez alapján ítélték el;
- B.** A beleegyezési korhatárt betöltött azonos nemű személyek közös beleegyezésen alapuló szexuális tevékenysége miatt kiszabott halálos ítéleteket visszavonják, és az emiatt halálbüntetésre váró személyeket szabadon engedik;
- C.** Felhagynak minden államilag támogatott vagy jóváhagyott, emberi élet ellen irányuló, szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló támadással, és biztosítják, hogy az ilyen támadásokat, akár állami tisztségviselő, akár más egyén vagy csoport követte el őket, alaposan kivizsgálják, és megfelelő bizonyíték esetén a felelősöket vád alá helyezték, bírósági tárgyalásnak vessék alá és megfelelő büntetést szabjanak ki rájuk.

A SZEMÉLYES BIZTONSÁGHOZ VALÓ JOG**5.**
ALAPELV

Szexuális irányultságtól vagy nemi identitástól függetlenül mindenkinek joga van a személyes biztonsághoz, valamint az erőszakkal és a fizikai bántalmazással szembeni állami védelemhez, akár állami tisztségviselő, akár más egyén vagy csoport követi el azt.

AZ ÁLLAMOK:

- A.** Megtesznek minden szükséges rendőri és egyéb intézkedést annak érdekében, hogy a szexuális irányultsággal és nemi identitással kapcsolatos erőszakot és zaklatást megelőzzék, és azok ellen védelmet nyújtsanak;
- B.** Megtesznek minden szükséges jogalkotási intézkedést annak érdekében, hogy a szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló erőszak, erőszakkal való fenyegetés, erőszakra való felbujtás és azzal kapcsolatos zaklatás megfelelő büntetésben részesüljön az élet minden területén, beleértve a családot is;
- C.** Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést annak biztosítására, hogy az áldozat szexuális irányultságát vagy nemi identitását ne lehessen felhasználni az ilyen erőszak igazolására, felmentésére vagy a büntetés enyhítésére;
- D.** Biztosítják, hogy az ilyen erőszakot alaposan kivizsgálják, és megfelelő bizonyíték esetén a felelősöket vád alá helyezik, bírósági tárgyalásnak vetik alá és megfelelő büntetést szabnak ki rájuk; az áldozatok pedig megfelelő jogorvoslatban és jóvátételben részesülnek, beleértve a kártérítést;
- E.** Tudatosságnövelő kampányokat szerveznek a szélesebb társadalom, valamint az erőszak tényleges és potenciális elkövetői körében azzal a céllal, hogy csökkentsék a szexuális irányultsággal és nemi identitással kapcsolatos erőszak mögött megbúvó előítéleteket.

6. ALAPELV

A MAGÁNÉLETHEZ VALÓ JOG

Szexuális irányultságtól vagy nemi identitástól függetlenül mindenki jogosult az önkényes vagy törvényellenes beavatkozástól mentes magánéletre, ideértve családi életét, otthonát és levelezését, valamint a becsületét és hírnevét érintő jogtalan támadások elleni védelemre. A magánélethez való jog magában foglalja azon döntés jogát, hogy az egyén megosztja-e másokkal a szexuális irányultságára vagy nemi identitására vonatkozó információkat; illetve az egyén saját testére, illetve a másokkal való közös beleegyezésen alapuló szexuális és egyéb kapcsolataira vonatkozó döntések jogát.

AZ ÁLLAMOK:

- A.** Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést annak biztosítására, hogy szexuális irányultságtól és nemi identitásától függetlenül minden ember önkényes beavatkozás nélkül élvezhesse a magánszférát, hozhassa meg személyes döntéseit és alakítsa ki emberi kapcsolatait, ideértve a beleegyezési korhatárt betöltött személyek közötti, közös beleegyezésen alapuló szexuális tevékenységet;
- B.** Eltörlik az olyan büntetőjogi szabályozást, amely tiltja a beleegyezési korhatárt betöltött azonos nemű személyek közötti, közös beleegyezésen alapuló szexuális tevékenységet, vagy amelyek alkalmazhatóak ennek tiltására; és biztosítják, hogy az azonos- és külön nemű személyek közötti szexuális tevékenységre ugyanaz a beleegyezési korhatár vonatkozzon;
- C.** Biztosítják, hogy a különböző általános érvényű büntetőjogi és egyéb jogi szabályok a gyakorlatban nem alkalmazhatók a beleegyezési korhatárt betöltött azonos nemű személyek közötti, közös beleegyezésen alapuló szexuális tevékenység büntetésére;
- D.** Eltörlönek minden olyan törvényt, amely tiltja vagy bünteti a nemi identitás kifejezését, beleértve az öltözködést, beszédstílust vagy a gesztusokat, vagy amely megfosztja az egyéneket attól a lehetőségtől, hogy nemi identitásuk kifejezése érdekében megváltoztassák a testüket;
- E.** Szabadon engednek mindenkit, aki vizsgálati fogságban vagy büntetés-végrehajtási intézetben van, amennyiben a fogvatartás a beleegyezési korhatárt betöltött azonos nemű személyek közötti, közös beleegyezésen alapuló szexuális tevékenységhez vagy a nemi identitáshoz kapcsolódik;
- F.** Minden személy számára biztosítják azt a jogot, hogy megválassza, mikor, kivel és hogyan osztja meg a saját szexuális irányultságára vagy nemi identitására vonatkozó információkat; és mindenkit megvédenek attól, hogy mások ilyen jellegű információkat önkényesen vagy a személy akarata ellenére nyilvánosságra hozzanak vagy ezzel fenyegetőzzenek.

AZ ÖNKÉNYES FOGVATARTÁSTÓL VALÓ MENTESSÉGHEZ VALÓ JOG

7.

ALAPELV

Senkit sem szabad önkényesen letartóztatni vagy fogvatartani. A szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló letartóztatás vagy fogvatartás, akár bírói ítélet, akár más indok alapján történik, mindig önkényes. Az egyenlőség elve alapján szexuális irányultságtól vagy nemi identitástól függetlenül bármely letartóztatott személynek joga van tájékozódni letartóztatása okairól és az ellene felhozott vádról, azonnal bíró elé kerülni és bírósági eljárást kezdeményezni a fogvatartás törvényességének megállapítására, függetlenül attól, hogy vádolják-e törvénysértéssel.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést annak biztosítására, hogy a szexuális irányultság vagy a nemi identitás semmilyen körülmények között ne képezhesse letartóztatás vagy fogvatartás alapját, ideértve az olyan tágan értelmezhető büntetőjogi rendelkezéseket, amelyek könnyen alkalmazhatók diszkriminatív módon, vagy más módon lehetővé teszik az előítéleten alapuló letartóztatásokat;
- B. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést annak biztosítására, hogy a letartóztatott személyeknek szexuális irányultságtól vagy nemi identitástól függetlenül, az egyenlőség elve alapján joga legyen tájékozódni letartóztatása okairól és az ellene felhozott vádról, azonnal bíró elé kerülni és bírósági eljárást kezdeményezni a fogvatartás törvényességének megállapítására, függetlenül attól, hogy vádolják-e törvénysértéssel;
- C. Képzéseket és tudatosságnövelő programokat szerveznek a rendőrség és egyéb bűnüldöző szervek dolgozói számára, hogy tudatosítsák bennük a szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló letartóztatás és fogvatartás önkényességét;
- D. Pontos és naprakész nyilvántartást vezetnek minden letartóztatásról és fogvatartásról, beleértve a fogvatartás idejét, helyét és okát, és lehetővé teszik, hogy minden fogvatartási helyet ellenőrizhessenek olyan független szervek, amelyek megfelelő felhatalmazással és eszközökkel rendelkeznek az olyan letartóztatások és fogvatartások beazonosítására, amelyek a személy szexuális irányultságán vagy nemi identitásán alapulhatnak.

A TISZTESSÉGES TÁRGYALÁSHOZ VALÓ JOG

8.

ALAPELV

Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen és nyilvánosan tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában,

illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően, szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló előítélettől és hátrányos megkülönböztetéstől mentesen.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló előítéletes bánásmód megszüntetésére a bírósági eljárás valamennyi szintjén, a polgári és büntetőjogi, valamint minden más olyan bírósági és közigazgatási eljárás során, amely jogok vagy kötelességek megállapításával jár; és biztosítják, hogy senkinek a szavahihetőségét vagy jelleméről kialakított képet se ássák alá szexuális irányultságára vagy nemi identitására történő hivatkozással, legyen szó a peres felekről, a tanúkról, az ügyvédekről vagy a döntéshozókról;
- B. Megtesznek minden szükséges és lehetséges intézkedést annak érdekében, hogy megvédjék a személyeket az olyan büntetőjogi vagy polgári peres eljárásoktól, amelyek indíttatása teljesen vagy részben a szexuális irányultsággal vagy nemi identitással kapcsolatos előítélet;
- C. Képzéseket és tudatosságnövelő programokat szerveznek a bírók, a tárgyalótermi személyzet, az ügyészek, az ügyvédek és egyéb érintettek számára a nemzetközi emberi jogi normákról és az egyenlőség és hátrányos megkülönböztetéstől való mentesség elvéről, ideértve ezek szexuális irányultságra és nemi identitásra való alkalmazását.

9. A FOGVATARTÁS ALATTI EMBERI BÁNÁSMÓDHOZ VALÓ JOG

ALAPELV

Minden fogvatartottat emberi módon, veleszületett emberi méltóságát tiszteletben tartva kell kezelni. A szexuális irányultság és a nemi identitás része minden ember veleszületett emberi méltóságának.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Biztosítják, hogy a fogvatartás helye nem vezet a fogvatartott személy szexuális irányultsága vagy nemi identitása miatti további marginalizációhoz, és nem teszi ki őt erőszak, bántalmazás, fizikai, lelki vagy szexuális erőszak veszélyének;
- B. Biztosítják a fogvatartottak igényeinek megfelelő orvosi ellátást és pszichológiai tanácsadást, figyelembe véve a személy szexuális irányultságából vagy nemi identitásából fakadó különleges igényeket, ideértve a reprodukív egészség részeként a HIV/AIDS-szel kapcsolatos információhoz, illetve annak kezeléséhez való hozzáférést, valamint a hormon- vagy más kezelésekhez és a nemi átalakító beavatkozásokhoz való hozzáférést, amennyiben arra igény van;
- C. Biztosítják, hogy a fogvatartottak a lehető legnagyobb mértékben részt vehessenek a szexuális irányultságuknak vagy nemi identitásuknak megfelelő fogda megválasztásában;

- D. Óvintézkedéseket fogyanatosítanak minden olyan fogvatartott esetében, akik szexuális irányultságuk, nemi identitásuk vagy nemi önkifejezésük miatt erőszak veszélyének vannak kitéve, és amennyire megvalósítható, biztosítják, hogy ezen óvintézkedések során az érintett fogvatartottak ne szenvedjenek nagyobb mértékű jogkorlátozást, mint a börtönlakók általában;
- E. Biztosítják, hogy minden fogvatartott és letartóztatásban levő személy a partner nemétől függetlenül azonos mértékben legyen jogosult a házastársi látogatásokra;
- F. Biztosítják a büntetés-végrehajtási intézmények független ellenőrzését mind állami, mind civil szervezetek által, ideértve a szexuális irányultság és nemi identitás területén tevékenykedő szervezeteket;
- G. Képzéseket és tudatosságnövelő programokat szerveznek a börtön személyzet és más olyan az állami vagy a magánszektorban dolgozó hivatali személyek számára, akik büntetés-végrehajtási intézményekben dolgoznak, a nemzetközi emberi jogi normákról, valamint az egyenlőség és a hátrányos megkülönböztetéstől való mentesség elvéről, ideértve ezek szexuális irányultságra és nemi identitásra való alkalmazását.

A KÍNZÁSTÓL, A KEGYETLEN, EMBERTELEN VAGY MEGALÁZÓ BÁNÁSMÓDTÓL VAGY BÜNTETÉSTŐL VALÓ MENTESSÉGHEZ VALÓ JOG

10. ALAPELV

Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ne szenvedjen el kíznást, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódot vagy büntetést, ideértve szexuális irányultsága vagy nemi identitása okán.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést, hogy megakadályozzák az áldozat szexuális irányultságával vagy nemi identitásával összefüggő kíznást, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódot vagy büntetést, illetve az ezekre való felbujtást; és védelmet nyújtsanak ezek ellen;
- B. Minden lehetséges lépést megtesznek annak érdekében, hogy azonosítsák a szexuális irányultsággal vagy nemi identitással összefüggő kíznás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés áldozatait; és megfelelő jogorvoslatban részesítik őket, ideértve a jóvátételt, a kártérítést és szükség esetén az orvosi és pszichológiai segítségét;
- C. Képzéseket és tudatosságnövelő programokat szerveznek a rendőrség, a börtön személyzet és más olyan, az állami vagy a magánszektorban dolgozó hivatali személyek számára, akik helyzetüknél fogva ilyen tetteket végrehajthatnak vagy megakadályozhatnak.

11. A KIZSÁKMÁNYOLÁS VALAMENNYI FORMÁJÁTÓL ÉS AZ EMBERKERESKEDELEMTŐL VALÓ MENTESSÉGHEZ VALÓ JOG

ALAPELV

Mindenkinek joga van a vélt vagy valós szexuális irányultságán vagy nemi identitásán alapuló emberkereskedelemmel, eladással és a kizsákmányolás valamennyi formájával, ideértve többek között a szexuális kizsákmányolást, szembeni védelemre. Az emberkereskedelem megelőzésére tett intézkedéseknek figyelembe kell venni azokat a tényezőket, amelyek bizonyos csoportok veszélyeztetettségét növelik, ideértve a vélt vagy valós szexuális irányultságon vagy nemi identitáson, illetve egyéb identitások kifejezésén alapuló egyenlőtlenség és hátrányos megkülönböztetés bizonyos formáit. Ezen intézkedések nem sérthetik az emberkereskedelem által veszélyeztetett személyek emberi jogait.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Megtesznek minden szükséges megelőző és védő jellegű jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést az emberkereskedelem és a kizsákmányolás minden formája ellen, ideértve többek között az áldozat vélt vagy valós szexuális irányultságán vagy nemi identitásán alapuló szexuális kizsákmányolást;
- B. Biztosítják, hogy ezek az intézkedések nem stigmatizálják a veszélyeztetett személyeket, nem kriminalizálják viselkedésüket és semmilyen más módon nem súlyosbítják a helyzetüket;
- C. Olyan jogi, oktatási és szociális intézkedéseket, szolgáltatásokat és programokat vezetnek be, amelyek célja a vélt vagy valós szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló emberkereskedelem és a kizsákmányolás, ideértve többek között a szexuális kizsákmányolást, áldozatává válás kockázatát növelő tényezők kezelése. Így fellépnek a társadalmi kirekesztés, a hátrányos megkülönböztetés, a családok vagy közösség általi elutasítás, a gazdasági függetlenség hiánya, a hajléktalanság, az alacsony önértékeléshez vezető diszkriminatív társadalmi hozzáállás, illetve a lakhatáshoz, foglalkoztatáshoz és szociális szolgáltatásokhoz való hozzáférés területén tapasztalható hátrányos megkülönböztetéstől való védelem hiánya ellen.

12. A MUNKÁHOZ VALÓ JOG

ALAPELV

Mindenkinek joga van a tisztességes és produktív munkához, a méltányos és kielégítő munkafeltételekhez és a munkanélküliség elleni védelemhez, szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen.

AZ ÁLLAMOK:

- A.** Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést, hogy felszámolják és megtiltsák a szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetést a foglalkoztatás területén a köz- és magánszférában egyaránt, ideértve a szakképzést, a munkaerő-toborzást, az előléptetést, az elbocsátást, a munkakörülményeket és a fizetést;
- B.** Megszüntetik a szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló valamennyi hátrányos megkülönböztetést annak érdekében, hogy biztosítsák az egyenlő foglalkoztatási és előrelépési lehetőségeket a közszolgálat valamennyi területén, ideértve a közhivatal viselését a kormányzat valamennyi szintjén, beleértve a rendőrséget és a hadsereget is; valamint megfelelő képzéseket és tudatosságnövelő programokat szerveznek a diszkriminatív hozzáállással szemben.

A TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁSHOZ ÉS EGYÉB SZOCIÁLIS ELLÁTÁSOKHOZ VALÓ JOG

13.

ALAPELV

Mindenki jogosult a társadalombiztosításra és egyéb szociális ellátásokra, szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen.

AZ ÁLLAMOK:

- A.** Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést, hogy szexuális irányultságtól vagy nemi identitástól függetlenül mindenki számára egyenlő hozzáférést biztosítsanak a társadalombiztosításhoz és egyéb szociális szolgáltatásokhoz, ideértve a munkahelyi juttatásokat, a szülői szabadságot, a munkanélküli segélyt, az egészségbiztosítást, az egészségügyi ellátást és juttatásokat (ideértve a nemi identitáshoz kapcsolódó orvosi beavatkozásokat), egyéb társadalombiztosítást, családi juttatásokat, temetkezési juttatásokat, nyugdíjakat, valamint a házastárs vagy partner betegsége vagy halála esetén járó juttatásokat;
- B.** Biztosítják, hogy a gyermekek semmilyen hátrányos megkülönböztetést ne szenvedjenek a társadalombiztosítási rendszer vagy a szociális és jóléti juttatások területén, saját vagy bármely családtagjuk szexuális irányultsága vagy nemi identitása miatt;
- C.** Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést annak érdekében, hogy szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen biztosítsák a hozzáférést a szegénység mérséklését célzó stratégiákhoz és programokhoz.

14. ALAPELV

A MEGFELELŐ ÉLETSZÍNVONALHOZ VALÓ JOG

Mindenkinek joga van a megfelelő életszínvonalhoz, ideértve a megfelelő táplálkozást, ivóvizet, csatornázást és ruházatot, valamint életkörülményei folyamatos javulásához, szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést, hogy szexuális irányultágtól vagy nemi identitástól függetlenül mindenki számára biztosítsák az egyenlő hozzáférést a megfelelő táplálkozáshoz, ivóvízhez, csatornázáshoz és ruházathoz.

15. ALAPELV

A MEGFELELŐ LAKHATÁSHOZ VALÓ JOG

Mindenkinek joga van a megfelelő lakhatáshoz, ideértve a kilakoltatástól való védelmet, szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést, hogy mindenki számára biztosítsák a hozzáférést az anyagi lehetőségeinek megfelelő, lakható, megközelíthető, kulturálisan megfelelő és biztonságos lakhatáshoz, ideértve a menedékházakat és egyéb alkalmi szállásokat; illetve biztosítsák a fenti lakhatás tartóságát, tekintet nélkül a szexuális irányultságra, nemi identitásra vagy családi állapotra;
- B. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést az olyan kilakoltatások betiltására, amelyek nincsenek összhangban az államok emberi jogi kötelezettségeivel; és biztosítják, hogy szexuális irányultságon, nemi identitáson vagy családi állapoton alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen bármely olyan személy rendelkezésére álljanak a megfelelő és hatékony jogi vagy egyéb jogorvoslati lehetőségek, aki azt állítja, hogy az erőszakos kilakoltatás elleni védelemhez való jogát megsértették vagy ennek bekövetkezése fenyeget, ideértve az elköltözéshez való jogot, amely magában foglalja az azonos vagy jobb minőségű földterületre és megfelelő lakhatási körülmények közé költözést;
- C. Egyenlő jogokat biztosítanak a lakás tulajdonlására és öröklésére szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen;
- D. Szociális programokat, köztük támogató programokat szerveznek az olyan tényezők kezelésére, amelyek miatt bizonyos személyek, különösen a fiatalok és a gyermekek, szexuális irányultságukból vagy nemi identitásukból következően nagyobb mértékben

ki vannak téve a hajléktalanná válás veszélyének, ideértve a társadalmi kirekesztést, a családon belüli és egyéb erőszakot, a hátrányos megkülönböztetést, az anyagi függetlenség hiányát, a család vagy közösség általi elutasítást; valamint elősegítik közösségi támogató és biztonsági hálózatok működését;

- E. Képzéseket és tudatosságnövelő programokat szerveznek annak biztosítására, hogy minden érintett szerv tudatában legyen és figyelembe vegye a szexuális irányultságuk vagy nemi identitásuk miatt hajléktalanság vagy társadalmi hátrány veszélyének kitett személyek igényeit.

AZ OKTATÁSHOZ VALÓ JOG **16.**

ALAPELV

Mindenkinek joga van az oktatáshoz szexuális irányultságán és nemi identitásán alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen, illetve ezeket figyelembe véve.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést annak érdekében, hogy biztosítsák az oktatáshoz való egyenlő hozzáférést és az oktatási rendszeren belül minden diákkal, tanárral és egyéb személyzettel való egyenlő bánásmódot, szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen;
- B. Biztosítják, hogy az oktatás minden egyes diák személyiségének, tehetségének, mentális és fizikai képességeinek legteljesebb mértékben való fejlesztését szolgálja, és figyelembe vegye minden diák szükségleteit, bármely szexuális irányultsággal vagy nemi identitással rendelkezzen;
- C. Biztosítják, hogy az oktatás az emberi jogok iránti tisztelet, valamint minden egyes diák szülei és családja, kulturális identitása, anyanyelve és értékrendszere iránti tisztelet fejlesztését szolgálja, a megértés, béke, tolerancia és egyenlőség jegyében, a különböző szexuális irányultságok és nemi identitások figyelembe vételével és tiszteletben tartásával;
- D. Biztosítják, hogy az oktatás módszerei, tananyaga és eszközei elősegítsék többek közt a különböző szexuális irányultságok és nemi identitások iránti megértés és tisztelet növelését, ideértve az e csoportokhoz tartozó diákok, szülők és családtagok szükségleteit;
- E. Biztosítják, hogy a törvények és állami politikák megfelelő védelmet nyújtsanak a különböző szexuális irányultsággal vagy nemi identitással rendelkező diákok, tanárok és egyéb személyzet számára az iskolai kirekesztés és erőszak minden formája ellen, ideértve a megfélemlítést és a zaklatást;
- F. Biztosítják, hogy a fenti kirekesztést és erőszakot elszenvedő diákok védelmük érdekében ne kerüljenek elkülönítésre vagy marginalizált helyzetbe, és mindenképp felelősséget vállaljanak az ő érdekük megállapítása és tiszteletben tartása az ő részvételükkel történjék;

- G. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést annak biztosítására, hogy az oktatási intézményekben a fegyelmezési módszerek tiszteletben tartsák a diákok emberi méltóságát, és ne különböztessék meg hátrányosan vagy büntessék a diákokat szexuális irányultságuk, nemi identitásuk vagy ezek kifejezése miatt;
- H. Biztosítják, hogy mindenki hozzáférjen az élethosszig tartó tanulási lehetőségéhez és forrásaihoz, szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen, ideértve azokat a felnőtteket, akik ezen okok miatt korábban hátrányos megkülönböztetést szenvedtek el az oktatási rendszerben.

17. AZ ELÉRHETŐ LEGMAGASABB SZINTŰ EGÉSZSÉGHEZ VALÓ JOG

ALAPELV

Mindenkinek joga van az elérhető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez, szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen. A szexuális és reprodukív egészség ennek a jognak alapvető eleme.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést annak érdekében, hogy biztosítsák az elérhető legmagasabb szintű egészséghez való jogot, szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen;
- B. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést annak biztosítására, hogy mindenki számára elérhetőek legyenek az egészségügyi intézmények, termékek és szolgáltatások, ideértve a szexuális és reprodukív egészséghez kapcsolódó termékeket és szolgáltatásokat; valamint, hogy szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen mindenki hozzáférjen saját egészségügyi adataihoz;
- C. Biztosítják, hogy az egészségügyi intézmények, termékek és szolgáltatások úgy legyenek kialakítva, hogy azok mindenkinek az egészségi állapotát javítsák, és mindenkinek a szükségleteit figyelembe vegyék, szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen, de ezeket figyelembe véve; illetve biztosítják, hogy az ilyen adatokat tartalmazó orvosi nyilvántartásokat bizalmasan kezeljék;
- D. Programokat fejlesztenek ki és vezetnek be a hátrányos megkülönböztetés, az előítélet és egyéb olyan társadalmi tényezők kezelésére, amelyek szexuális irányultságuk vagy nemi identitásuk miatt alááshatják a személyek egészségét;
- E. Biztosítják, hogy mindenki megfelelő tájékoztatást és döntési jogot kapjon saját orvosi kezelését és ellátását illetően, a tájékozott beleegyezés elve alapján, szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen;
- F. Biztosítják, hogy minden szexuális és reprodukív egészségre vonatkozó oktató, megelőző, ellátó és kezelő program és szolgáltatás tiszteletben tartsa a szexuális irányult-

ságok és nemi identitások sokféleségét, és e programok és szolgáltatások mindenki számára hátrányos megkülönböztetéstől mentesen elérhetőek legyenek;

- G. Segítik a nemváltással kapcsolatos orvosi beavatkozást igénylő személyek hozzájutását a kompetens, hátrányos megkülönböztetéstől mentes kezeléshez, ellátáshoz és támogatáshoz;
- H. Biztosítják, hogy minden egészségügyi szolgáltató betegeit és azok partnereit szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen kezelje, ideértve a családtagként való elismerést;
- I. Olyan állami politikákat és programokat vezetnek be az oktatásban és a gyakorlati képzésben, amelyek felkészítik az egészségügyi szektorban dolgozókat, hogy mindenkinek az elérhető legmagasabb szintű egészségügyi ellátást nyújtsák, teljes mértékben tiszteltben tartva minden egyes személy szexuális irányultságát és nemi identitását.

AZ ORVOSI VISSZAÉLÉSEKTŐL VALÓ VÉDELEM

18.

ALAPELV

Senki sem kényszeríthető semmilyen orvosi vagy pszichiátriai kezelésre, eljárásra, vizsgálatra, és nem zárható akarata ellenére egészségügyi intézménybe szexuális irányultsága vagy nemi identitása miatt. Az esetleges ellenkező besorolások ellenére egy személy szexuális irányultsága vagy nemi identitása önmagában nem egészségügyi probléma, és nem kell kezelni, gyógyítani vagy megszüntetni.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a szexuális irányultsággal vagy nemi identitással kapcsolatos, a viselkedést, külső megjelenést vagy elvárt nemi szerepeket érintő kulturális vagy más sztereotípiákon alapuló káros orvosi gyakorlattal szembeni teljes védelem biztosítására;
- B. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést annak biztosítására, hogy egyetlen gyermek testét se vessék alá valamely nemi identitás kialakítására irányuló, visszafordíthatatlan orvosi beavatkozásnak a gyermek teljes, szabad és tájékozott beleegyezése nélkül, a gyermek korának és érettségének figyelembe vételével, tekintettel arra az elvre, hogy gyermekek érintettsége esetén a gyermek érdekét kell első helyre tenni;
- C. Olyan gyermekvédelmi intézkedéseket hoznak, amelyek biztosítják, hogy egyetlen gyermeket se érintsenek vagy veszélyeztessenek orvosi visszaélések;
- D. Biztosítják a különböző szexuális irányultsággal és nemi identitással rendelkező személyek védelmét az etikátlan vagy beleegyezés nélküli orvosi eljárásokkal vagy kutatásokkal szemben, ideértve a HIV/AIDS-re és egyéb betegségekre vonatkozó oltásokat, kezeléseket vagy mikrobicideket;

- E. Felülvizsgálják és módosítják az összes olyan egészségügyi finanszírozási rendelkezést vagy programot, ideértve a fejlesztési jellegű támogatásokat, amelyek az ilyen visszaéléseket támogatják, elősegítik vagy más módon lehetővé teszik;
- F. Biztosítják, hogy egyetlen orvosi vagy pszichológiai kezelés sem kezeli akár explicit, akár implicit módon a szexuális irányultságot és a nemi identitást olyan orvosi problémaként, amely kezelésre, gyógyításra vagy megszüntetésre szorul.

19. A VÉLEMÉNYALKOTÁS ÉS VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGÁHOZ VALÓ JOG

ALAPELV

Mindenkinek joga van a véleményalkotás és véleménynyilvánítás szabadságához, szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen. Ez magában foglalja az identitás vagy a személyiség kifejezését beszéd, viselkedés, öltözködés, testi megjelenés, névválasztás útján vagy bármely más módon, valamint az információk és eszmék kutatásának, megismerésének és közlésének szabadságát, ideértve az emberi jogokra, a szexuális irányultságra és nemi identitásra vonatkozó információkat, tekintet nélkül a határookra és a kommunikációs eszközre.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést annak biztosítására, hogy szexuális irányultságtól és nemi identitástól függetlenül mindenki élvezhesse a véleményalkotás és véleménynyilvánítás szabadságát mindaddig, amíg mások jogait és szabadságát tiszteletben tartja, ideértve a szexuális irányultságra és nemi identitásra, valamint az ezzel kapcsolatos jogi érdekképviselőre vonatkozó információk megismerését és közlését, kiadványok megjelentetését, médiaközvetítést, konferenciák szervezését és azokon való részvételt, illetve a biztonságos szexre vonatkozó információk terjesztését és az azokhoz való hozzájutást;
- B. Biztosítják, hogy az államilag szabályozott média szervezete és az általa sugallt kép pluralista és hátrányos megkülönböztetéstől mentes legyen a szexuális irányultsággal és nemi identitással kapcsolatos témák vonatkozásában, és hogy az ilyen szervezetek toborzási és előléptetési gyakorlatuk során ne alkalmazzanak szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetést;
- C. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést annak biztosítására, hogy mindenki teljes mértékben élvezhesse az identitás vagy a személyiség kifejezésének jogát, ideértve a beszédmód, viselkedés, öltözködés, testi megjelenés, névválasztás útján vagy egyéb módon történő kifejezést;
- D. Biztosítják, hogy a közbiztonság, a közérkölc, a közegészségügy és a közrend fogalmait nem alkalmazzák diszkriminatív módon arra, hogy a különböző szexuális irányultságokhoz vagy nemi identitásokhoz elfogadó módon közelítő gondolatok és vélemények szabadságát korlátozzák;

- E. Biztosítják, hogy a véleményalkotás és véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlása nem sérti a különböző szexuális irányultsággal vagy nemi identitással rendelkező személyek jogait és szabadságát;
- F. Biztosítják, hogy szexuális irányultságtól vagy nemi identitástól függetlenül mindenki egyforma mértékben férhessen hozzá az információkhoz és az eszmékhez, és egyenlő módon vehessen részt a nyilvános vitákban.

A BÉKÉS GYŰLEKEZÉSHEZ ÉS EGYESÜLÉSHEZ VALÓ JOG **20.** ALAPELV

Szexuális irányultságtól vagy nemi identitástól függetlenül mindenkinek joga van a békés gyülekezéshez és egyesüléshez, ideértve a békés tüntetéseket. Hátrányos megkülönböztetéstől mentesen alapíthatók és jegyezhetők be szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló egyesületek, illetve olyan egyesületek, amelyek információkat terjesztenek vagy kommunikációs lehetőséget biztosítanak a különböző szexuális irányultsággal vagy nemi identitással rendelkező személyekről, illetve azok számára, vagy amelyek az ő jogaikat képviselik.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést, hogy biztosítsák a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló békés szervezkedéshez, egyesüléshez, gyülekezéshez és érdekképviselethez való jogot, valamint az ilyen csoportok és egyesületek jogi elismeréséhez fűződő jogát, szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen;
- B. Különösen biztosítják, hogy a közbiztonság, a közérkölc, a közegészségügy és a közrend fogalmait ne alkalmazzák arra, hogy korlátozzák a békés gyülekezéshez és egyesüléshez való jogot azon az alapon, hogy az elfogadó módon közelít a különböző szexuális irányultságokhoz vagy nemi identitásokhoz;
- C. Semmilyen körülmények között nem akadályozzák meg a békés gyülekezéshez és egyesüléshez való jog gyakorlását szexuális irányultsághoz vagy nemi identitáshoz kapcsolódó alapon; és biztosítják, hogy az erőszak és zaklatás ellen az ezen jogukat gyakorló személyek rendőri és egyéb fizikai védelemben részesüljenek;
- D. Képzéseket és tudatosságnövelő programokat szerveznek a bűnüldöző hatóságok és egyéb érintett hivatali személyek számára, hogy ezt a védelmet biztosítani tudják;
- E. Biztosítják, hogy az önkéntes szervezetekkel és csoportokkal kapcsolatos információk nyilvánosságra hozatalára vonatkozó szabályok a gyakorlatban ne járjanak a szexuális irányultsággal vagy nemi identitással kapcsolatos témákkal foglalkozó csoportok vagy szervezetek, illetve azok tagjainak hátrányos megkülönböztetésével.

21. A GONDOLAT-, A LELKIISMERET- ÉS A VALLÁSSZABADSÁGHOZ VALÓ JOG

ALAPELV

Szexuális irányultságtól vagy nemi identitástól függetlenül mindenkinek joga van a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadsághoz. Az állam nem hivatkozhat ezekre a jogokra olyan törvények, állami politikák vagy gyakorlatok igazolása céljából, amelyek megtagadják az egyenlő törvényi védelmet vagy hátrányosan különböztetnek meg szexuális irányultság vagy nemi identitás alapján.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést, hogy szexuális irányultságtól vagy nemi identitástól függetlenül mindenki számára biztosítsák vallási és nem-vallási jellegű hitük megtartását és gyakorlását, egyénileg vagy másokkal közösen, valamint hogy hite vagy véleménye miatt senkit se érhesen zaklatás, illetve, hogy senkire se erőszakoljanak vagy kényszerítsenek hiteket;
- B. Biztosítják, hogy a szexuális irányultsággal vagy nemi identitással kapcsolatos kérdésekben a különböző vélemények, meggyőződések és hitelek kifejezése, gyakorlása és terjesztése ne az emberi jogokkal ellenkező módon történjen.

22. A SZABAD MOZGÁSHOZ VALÓ JOG

ALAPELV

Szexuális irányultságtól vagy nemi identitástól függetlenül mindenki, aki jogszerűen tartózkodik egy adott államban, jogosult ezen állam határain belül szabadon mozogni és lakóhelyét szabadon megválasztani. A szexuális irányultság vagy nemi identitás sohasem szolgálhat alapul arra, hogy valakitől megtagadják bármely államba való belépést, visszatérést vagy onnan való kilépést, ideértve a személyi sajtát hazáját.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést annak biztosítására, hogy a mozgás és lakóhelyválasztás szabadságát szexuális irányultságtól vagy nemi identitástól függetlenül mindenki számára biztosítsák.

23. A MENEDÉKJOG

ALAPELV

Mindenkinek joga van menedéket kérni és kapni más országokban, ha üldöztetés éri, ideértve a szexuális irányultsággal vagy nemi identitással

kapcsolatos üldöztetést. Az államok nem toloncolhatnak, utasíthatnak vagy adhatnak ki valakit olyan országnak, ahol az illető okkal tarthat a kínzástól, üldöztetéstől vagy bármilyen más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódtól vagy büntetéstől szexuális irányultsága vagy nemi identitása miatt.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Felülvizsgálják és módosítják törvényeiket, hogy a szexuális irányultság vagy nemi identitás miatti üldöztetésre vonatkozó megalapozott félelem alapja lehessen a menekültstátusz és menedékjog megítélésének;
- B. Biztosítják, hogy a szexuális irányultság vagy nemi identitás miatt menedékjogot kérő személyeket semmilyen elv vagy gyakorlat ne különböztesse meg hátrányosan;
- C. Biztosítják, hogy senkit se toloncolhassanak, utasíthassanak vagy adhassanak ki olyan országnak, ahol az illető okkal tarthat a kínzástól, üldöztetéstől vagy bármilyen más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódtól vagy büntetéstől szexuális irányultsága vagy nemi identitása miatt.

A CSALÁDALAPÍTÁSHOZ VALÓ JOG

24.

ALAPELV

Szexuális irányultságtól vagy nemi identitástól függetlenül mindenkinek joga van a családalapításhoz. A családnak különböző formái vannak. Egyetlen család sem szenvedhet hátrányos megkülönböztetést bármely családtagja szexuális irányultsága vagy nemi identitása miatt.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést, hogy szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen biztosítsák a családalapításhoz való jogot, ideértve az örökbefogadás vagy mesterséges megtermékenyítés (beleértve az idegen donortól származó spermával történő megtermékenyítést) útján történő családalapítást;
- B. Biztosítják, hogy a törvények és állami politikák elismerjék a családok különböző formáit, ideértve azon családokat, amelyek nem leszármazáson vagy házasságon alapulnak; és megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést annak biztosítására, hogy egyetlen család se szenvedhessen hátrányos megkülönböztetést bármely családtagja szexuális irányultsága vagy nemi identitása miatt, ideértve a családi alapú jóléti és más állami juttatások, a foglalkoztatás és a bevándorlás területét;
- C. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést annak biztosítására, hogy minden gyermekeket érintő lépés vagy döntés esetében, akár köz-

vagy magánjellegű szociális intézmény, bíróság, közigazgatási hatóság vagy törvényhozó szerv hozza meg azt, a gyermek érdeke legyen a legfontosabb szempont, és hogy a gyermek vagy bármely családtagjának szexuális irányultságát vagy nemi identitását ne tekintsék a gyermek érdekeivel ellentétesnek;

- D.** Minden gyermekeket érintő lépés vagy döntés esetében biztosítják, hogy az önálló véleményalkotásra képes gyermek a véleményét szabadon kifejezhesse, és e véleményt a gyermek korának és érettségének tekintetbe vételével megfelelően figyelembe vegyék;
- E.** Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést annak érdekében, hogy azon államokban, amelyek elismerik az azonos neműek házasságát vagy bejegyzett élettársi kapcsolatát, a különböző nemű házastársak vagy bejegyzett élettársak rendelkezésére álló bármely felhatalmazás, jogosultság, kötelezettség vagy juttatás ugyanúgy elérhető legyen az azonos nemű házastársak vagy bejegyzett élettársak számára is;
- F.** Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést annak biztosítására, hogy a különböző nemű, házasságot nem kötött párok rendelkezésére álló bármely felhatalmazás, jogosultság, kötelezettség vagy juttatás ugyanúgy elérhető legyen az azonos nemű, házasságot nem kötött párok számára is;
- G.** Biztosítják, hogy házasságot és egyéb törvényileg elismert családi kapcsolatot csak a felek szabad és tájékozott beleegyezése alapján lehessen kötni.

25. A KÖZÉLETBEN VALÓ RÉSZVÉTELHEZ VALÓ JOG

ALAPELV

Minden állampolgárnak joga van részt venni a közéletben, ideértve a választott hivatalra való jelölésének lehetőségét; részt venni a jólétét befolyásoló állami politikák kialakításában, és egyenlő hozzáféréssel bírni minden közhivatal és közalkalmazotti állás betöltéséhez, ideértve a rendőri és katonai szolgálatot, szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen.

AZ ÁLLAMOK:

- A.** Felülvizsgálják és módosítják törvényeiket, hogy szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen biztosítsák a köz- és politikai életben és a közügyekben való részvételhez való jog teljes élvezetét, amely magában foglalja a kormányhivatalok és a közhivatalok valamennyi szintjét, ideértve a rendőrséget és a hadsereget is;
- B.** Megfelelő intézkedéseket tesznek a szexuális irányultsággal és nemi identitással kapcsolatos olyan sztereotípiák és előítéletek megszüntetésére, amelyek akadályozzák vagy korlátozzák a közéletben való részvételt;

- C. Biztosítják minden egyes személy jogát arra, hogy részt vegyen a jólétét befolyásoló állami politikák kialakításában, szexuális irányultságtól vagy nemi identitástól függetlenül, és annak figyelembe vételével.

A KULTURÁLIS ÉLETBEN VALÓ RÉSZVÉTELHEZ VALÓ JOG **26.**

ALAPELV

Szexuális irányultságtól vagy nemi identitástól függetlenül mindenkinek joga van részt venni a kulturális életben, és ezen keresztül kifejezni a szexuális irányultságok és nemi identitások sokféleségét.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést annak biztosítására, hogy mindenki lehetőséget kapjon a kulturális életben való részvételre, szexuális irányultságától vagy nemi identitásától függetlenül, és annak figyelembe vételével;
- B. Elősegítik a párbeszédet és a kölcsönös tiszteletet az állam területén található különböző kulturális csoportok képviselői között, ideértve azon csoportokat, amelyek eltérő véleményt képviselnek a szexuális irányultsággal vagy nemi identitással kapcsolatos kérdésekben, figyelembe véve az ezen Alapelvekben hivatkozott emberi jogokat.

AZ EMBERI JOGOK HIRDETÉSÉHEZ VALÓ JOG **27.**

ALAPELV

Mindenkinek joga van, egyénileg vagy másokkal szövetségben, az emberi jogok védelméért és megvalósításáért kiállni országos és nemzetközi szinten, szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen. Ez magában foglalja a különböző szexuális irányultsággal vagy nemi identitással rendelkező személyek jogainak hirdetését és védelmét célzó tevékenységeket, valamint új emberi jogi normák kialakítását, megvitatását és elfogadásuk elősegítését.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Megtesznek minden szükséges jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést, hogy kedvező környezetet biztosítsanak az emberi jogok hirdetésére, védelmére és megvalósítására irányuló tevékenységeknek, ideértve a szexuális irányultsággal és nemi identitással összefüggő jogokat;

- B. Megtesznek minden megfelelő intézkedést, hogy szembeszálljanak az olyan intézkedésekkel vagy kampányokkal, amelyek a szexuális irányultsággal vagy nemi identitással kapcsolatban tevékenykedő, vagy különböző szexuális irányultsággal vagy nemi identitással rendelkező jogvédők ellen irányulnak;
- C. Biztosítják, hogy a jogvédők szexuális irányultságuktól vagy nemi identitásuktól, valamint az általuk képviselt emberi jogi kérdésektől függetlenül, hátrányos megkülönböztetéstől mentesen kapcsolatba léphessenek és kommunikálhassanak az országos és nemzetközi szintű emberi jogi szervezetekkel és szervekkel, és részt vehessenek azok munkájában;
- D. Biztosítják a szexuális irányultsággal vagy nemi identitással kapcsolatos kérdésekben tevékenykedő emberi jogvédők védelmét mindenfajta olyan erőszak, fenyegetés, bosszú, *de facto* vagy *de jure* hátrányos megkülönböztetés vagy bármilyen más önkényes intézkedés ellen, akár állami, akár nem-állami szervek követik el, amelynek kiváltója emberi jogi tevékenységük. Ugyanezt a védelmet biztosítják bármely más témában tevékenykedő jogvédőnek, ha a fenti bánásmód alapja a jogvédő szexuális irányultsága vagy nemi identitása;
- E. Támogatják az olyan szervezetek elismerését és akkreditációját, amelyek a különböző szexuális irányultsággal vagy nemi identitással rendelkező személyek emberi jogait hirdetik és védik országos vagy nemzetközi szinten.

28. A HATÉKONY JOGORVOSLATHOZ ÉS JÓVÁTÉTELHEZ VALÓ JOG ALAPELV

Az emberi jogi sérelmek minden áldozata, beleértve azokat, akiket szexuális irányultságuk vagy nemi identitásuk miatt ért sérelem, jogosult hatékony, elégséges és megfelelő jogorvoslatra. A különböző szexuális irányultsággal vagy nemi identitással rendelkező személyek kártérítése, illetve megfelelő életlehetőségeinek biztosítására tett intézkedések alapvető részei a hatékony jogorvoslathoz és jóvátételhez való jognak.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Olyan jogi eljárásokat alakítanak ki, ideértve a meglévő törvények és állami politikák felülvizsgálatát is, amelyek biztosítják, hogy a szexuális irányultságuk vagy nemi identitásuk miatti jogsértések áldozatai jóvátételt kaphassanak az eredeti állapot helyreállítása, kártérítés, rehabilitáció, elégtétel, az ismételt jogsértés megakadályozása útján és/vagy bármely más megfelelő módon;
- B. Biztosítják, hogy a jogorvoslat kellő időben megtörténjék;
- C. Biztosítják, hogy megfelelő intézmények és előírások álljanak rendelkezésre a jogorvoslat és jóvátétel biztosítására, és hogy az ilyen intézmények személyzete megfelelő képzést kapjon a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló emberi jogi sérelmek témájában;

- D. Biztosítják, hogy mindenki hozzáférhessen valamennyi szükséges információhoz a jogorvoslat és jóvátétel igénylésének folyamatáról;
- E. Biztosítják, hogy azok, akik nem engedhetik meg maguknak a jóvátétel igénylésének költségeit, anyagi segítséget kapjanak, illetve hogy minden más anyagi és egyéb jellelő akadályt eltávolítsanak a jóvátétel igénylésének útjából;
- F. Olyan képzéseket és tudatoságnövelő programokat szerveznek, többek között a közoktatás valamennyi szintjén tanító, illetve tanuló tanárok és diákok, hivatalos szervek, illetve a jogsértések potenciális elkövetői számára, amelyek célja az emberi jogok tisztelete és betartása jelen Alapelveknek megfelelően, valamint a szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló diszkriminatív hozzáállás csökkentése.

FELELŐSSÉGRE VONHATÓSÁG **29.**

ALAPELV

Mindenki, akinek emberi jogait, ideértve a jelen Alapelvekben felsorolt jogokat, sérelem éri, jogosult arra, hogy a jogsértésért közvetlenül vagy közvetetten felelős személyeket, akár kormánytisztviselőket vagy sem, felelősségre vonják tetteik miatt a jogsértés súlyosságának megfelelő módon. Nem kaphatnak büntetlenséget azok, akik a szexuális irányultsággal vagy nemi identitással kapcsolatos emberi jogi sérelmeket követték el.

AZ ÁLLAMOK:

- A. Megfelelő, elérhető és hatékony büntetőjogi, polgári jogi, közigazgatási és egyéb eljárásokat és ellenőrző mechanizmusokat alakítanak ki annak biztosítására, hogy a szexuális irányultsággal vagy nemi identitással kapcsolatos emberi jogi sérelmek elkövetőit felelősségre vonják;
- B. Biztosítják, hogy minden, az áldozat valós vagy vélt szexuális irányultságán vagy nemi identitásán alapuló emberi jogi sérelemre vonatkozó vádat, ideértve a jelen Alapelvekben leírt jogsértéseket, azonnal és alaposan kivizsgáljanak, és bizonyíték esetén a felelősöket vád alá helyezték, ügyük bíróság elé kerüljön, és megfelelő büntetésben részesüljenek;
- C. Független és hatékony intézményeket és eljárásokat alakítanak ki a szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetés megszüntetését célzó törvények és állami politikák kidolgozásának és végrehajtásának ellenőrzésére;
- D. Minden akadályt elhárítanak annak útjából, hogy a szexuális irányultsággal vagy nemi identitással kapcsolatos emberi jogi sérelmek elkövetői felelősségre vonhatóak legyenek.

TOVÁBBI AJÁNLÁSOK

A társadalom és a nemzetközi közösség minden tagja felelős az emberi jogok megvalósulásáért. Ezért javasoljuk, hogy:

- A.** Az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosa fogadja el jelen Alapelveket, segítse elő alkalmazásukat világszerte, és építse be az Emberi Jogi Főbiztos Hivatalának munkájába, gyakorlati szinten is;
- B.** Az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa fogadja el jelen Alapelveket, és szenteljen jelentős figyelmet a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló emberi jogi sérelmeknek, ezzel is elősegítve, hogy az államok betartsák jelen Alapelveket;
- C.** Az ENSZ emberi jogi különleges eljárásai szenteljenek figyelmet a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló emberi jogi sérelmeknek, és építsék be jelen Alapelveket mandátumukba;
- D.** Az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa az 1996/31 határozatnak megfelelően ismerje el és akkreditálja azokat a civil szervezeteket, amelyek célja a különböző szexuális irányultsággal és nemi identitással rendelkező személyek emberi jogainak támogatása és védelme;
- E.** Az ENSZ nemzetközi szerződéssel létrehozott jogvédő szervei építsék be jelen Alapelveket mandátumuk alkalmazásába, beleértve esetjogukat és az országjelentések megvitatását; és adott esetben fogadjanak el általános megjegyzéseket vagy egyéb értelmező szövegeket az emberi jogok alkalmazásáról a különböző szexuális irányultsággal vagy nemi identitással rendelkező személyek esetére;
- F.** A Világegészségügyi Szervezet és a UNAIDS alakítson ki irányelveket a különböző szexuális irányultsággal és nemi identitással rendelkező személyek igényeinek megfelelő egészségügyi szolgáltatások és ellátás biztosítására, tiszteletben tartva ezen személyek emberi jogait és méltóságát;
- G.** Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosa építse be jelen Alapelveket a szexuális irányultságuk vagy nemi identitásuk miatt üldöztetést szenvedett vagy attól alaposan tartó személyek védelmére irányuló erőfeszítéseibe; és biztosítsa, hogy szexuális irányultsága vagy nemi identitása miatt senkit se érjen hátrányos megkülönböztetés a humanitárius segélyek és egyéb szolgáltatások nyújtásakor, valamint a menekültstátusz megállapításakor;
- H.** Az emberi jogokkal foglalkozó regionális és szubregionális kormányközi szervezetek, valamint a regionális szerződéssel létrehozott jogvédő szervek biztosítsák, hogy jelen Alapelvek előmozdítása beépüljön a különböző emberi jogi mechanizmusok, eljárások és egyéb megállapodások és kezdeményezések megvalósításába;
- I.** A regionális emberi jogi bíróságok építsék be a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló esetekhez kapcsolódó esetjogukba azokat az Alapelveket, amelyek az általuk értelmezett emberi jogi szerződésekre vonatkoznak;
- J.** Az országos, regionális és nemzetközi szinten tevékenykedő civil szervezetek működési területük keretein belül támogassák jelen Alapelvek tiszteletben tartását;

- K.** A humanitárius szervezetek építsék be jelen Alapelveket valamennyi humanitárius segélyakcióikba vagy egyéb programjaikba, és ne alkalmazzanak szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányosan megkülönböztetést a segélynyújtás vagy más szolgáltatások nyújtása során;
- L.** Az országos szintű emberi jogi intézmények támogassák jelen Alapelvek tiszteletben tartását az állami és nem-állami szervek által, és építsék be munkájukba a különböző szexuális irányultsággal és nemi identitással rendelkező személyek emberi jogainak támogatását és védelmét;
- M.** A szakmai szervezetek, ideértve az orvosi, büntető- és polgári jogi, valamint oktatási területen működő szervezeteket, vizsgálják felül gyakorlatukat és irányelveiket annak biztosítására, hogy azok jelen Alapelvek megvalósítását aktívan támogassák;
- N.** A vállalatok ismerjék el jelentős szerepüket az Alapelvek megvalósításában, egyrészt saját alkalmazottaik vonatkozásában, másrészt az Alapelvek országos és nemzetközi szinten történő támogatásában;
- O.** A média kerülje a sztereotípiák használatát a szexuális irányultsággal és nemi identitással kapcsolatban, és támogassa a toleranciát és az emberi szexuális irányultságok és nemi identitások sokféleségének elfogadását, illetve tudatosítsa ezeket a témákat;
- P.** A kormányzati és magánforrásból működő donorszervezetek nyújtsanak anyagi támogatást civil és egyéb szervezeteknek a különböző szexuális irányultsággal és nemi identitással rendelkező személyek emberi jogainak támogatására és védelmére.

JELEN ALAPELVEK ÉS AJÁNLÁSOK a nemzetközi emberi jogi szabályokat alkalmazzák a különböző szexuális irányultsággal és nemi identitással rendelkező személyek életére és tapasztalataira, és egyetlen alapelv sem értelmezendő olyan módon, hogy az bármiképpen akadályozza vagy korlátozza az ilyen személyek jogait és szabadságait, amint azok nemzetközi, regionális vagy országos szintű törvényekben vagy egyéb jogi előírásokban szerepelnek.

MELLÉKLET

A YOGYAKARTA ALAPELVEK ALÁÍRÓI

Philip Alston (Ausztrália), az ENSZ bírósági eljárás nélküli, gyorsított eljárásban fogantatott vagy önkényes kivégzésekkel foglalkozó különmegbízottja, a New Yorki Egyetem (Egyesült Államok) Jogi Karának professzora

Maxim Anmeghichean (Moldova), Nemzetközi Meleg és Leszbikus Egyesület (ILGA) Európai Tagozata

Mauro Cabral (Argentína), a Córdoba-i Nemzeti Egyetem (Argentína) kutatója, Meleg és Leszbikus Emberi Jogok Nemzetközi Bizottsága (IGLHRC)

Edwin Cameron (Dél-Afrika), a bloemfonteini Fellebviteli Bíróság (Dél-Afrika) bírása

Sonia Onufer Corrêa (Brazília), a Brazil Interdiszciplináris AIDS Egyesület (ABIA) kutatója és a Sexuality Policy Watch társelnöke (a szakértői tanácskozás társelnöke)

Yakin Ertürk (Törökország), az ENSZ nők elleni erőszakkal foglalkozó különmegbízottja, az ankarai Közel-keleti Műszaki Egyetem (Törökország) Szociológia Tanszékének professzora

Elizabeth Evatt (Ausztrália), az ENSZ nők elleni diszkrimináció megszüntetéséért dolgozó bizottságának (CEDAW) tagja és elnöke, az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának korábbi tagja, a Jogászok Nemzetközi Bizottságának biztosa

Paul Hunt (Új-Zéland), az ENSZ elérhető legmagasabb szintű egészséghez való joggal foglalkozó különmegbízottja, az Essexi Egyetem (Egyesült Királyság) Jogi Tanszékének professzora

Asma Jahangir (Pakisztán), a Pakisztáni Emberi Jogi Bizottság elnöke

Maina Kiai (Kenya), a Kenyai Nemzeti Emberi Jogi Bizottság elnöke

Miloon Kothari (India), az ENSZ megfelelő lakhatáshoz való joggal foglalkozó különmegbízottja

Judith Mesquita (Egyesült Királyság), az Essexi Egyetem (Egyesült Királyság) Emberi Jogi Központjának kutatási főmunkatársa

Alice M. Miller (Amerikai Egyesült Államok), a Columbia Egyetem (Egyesült Államok) Közegészségügyi Karának adjunktusa, az egyetem Emberi Jogi Programjának társigazgatója

Sanji Mmasenono Monageng (Botswana), a gambiai Legfelsőbb Bíróság bírása, az Emberek és Népek Jogainak Afrikai Bizottsága biztosa, az Emberek és Népek Jogainak Afrikai Bizottsága keretében létrejött, a kínzás, a kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánás-

mód tilalmával és megelőzésével foglalkozó ún. Robben-szigeti irányelvek megvalósulását vizsgáló bizottság elnöke

Vitit Muntarhorn (Thaiföld), az ENSZ észak-koreai emberi jogi különmegbízottja, a Chulalongkorn Egyetem (Thaiföld) jogászprofesszora (a szakértői tanácskozás társelnöke)

Lawrence Mute (Kenya), a Kenyai Nemzeti Emberi Jogi Bizottság biztosa

Manfred Nowak (Ausztria), az ENSZ kínzással, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmóddal és büntetéssel foglalkozó különmegbízottja, a Jogászok Nemzetközi Bizottságának tagja, a Bécsi Egyetem (Ausztria) emberi jogi professzora, a Ludwig Boltzmann Emberi Jogi Intézet igazgatója

Ana Elena Obando Mendoza (Costa Rica), feminista ügyvéd, nőjogi aktivista, nemzetközi tanácsadó

Michael O'Flaherty (Írország), az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának tagja és a Nottinghami Egyetem (Egyesült Királyság) Emberi Jogi Központjának társigazgatója, az alkalmazott emberi jogok professzora (az Alapelvek kidolgozásának jelentéstevője)

Sunil Pant (Nepál), a Kék Gyémánt Társaság (Nepál) elnöke

Dimitrina Petrova (Bulgária), az Egyenlő Jogok Alapítvány igazgatója

Rudi Mohammed Rizki (Indonézia), az ENSZ nemzetközi szolidaritással foglalkozó különmegbízottja és a Padjadjarani Egyetem (Indonézia) Jogi Karának előadója és tudományos ügyekért felelős dékánhelyettese

Mary Robinson (Írország), a Realizing Rights: The Ethical Globalization Initiative alapítója, Írország korábbi elnöke, az ENSZ korábbi emberi jogi főbiztosa

Nevena Vuckovic Sahovic (Szerbia), az ENSZ gyermekek jogaival foglalkozó bizottságának tagja, a belgrádi Gyermekjogi Központ (Szerbia) igazgatója

Martin Scheinin (Finnország), az ENSZ emberi jogoknak és alapvető szabadságjogoknak a terrorizmus elleni küzdelem vonatkozásában való előmozdításával és védelmével foglalkozó különmegbízottja, az Åbo Akademi Egyetem (Finnország) Emberi Jogi Intézetének igazgatója, az alkotmányjog és nemzetközi jog professzora

Wan Yanhai (Kína), az AIZHI Action Project alapítója és a pekingi AIZHIXING Egészségoktatási Intézet igazgatója

Stephen Whittle (Egyesült Királyság), Manchesteri Metropolitan Egyetem (Egyesült Királyság) professzora

Roman Wieruszewski (Lengyelország), az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának tagja és a poznańi Emberi Jogi Központ (Lengyelország) vezetője

Robert Wintemute (Kanada és Egyesült Királyság), a londoni King's College (Egyesült Királyság) Jogi Karának emberi jogi professzora

WWW.YOGYAKARTAPRINCIPLES.ORG